

**ПрАТ «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

З ДИСЦИПЛІНИ

**«МЕТОДОЛОГІЯ І ОРГАНІЗАЦІЯ
НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»**

(для магістрів)

МАУП

Київ – 2016

Підготовлено завідувачем кафедри філософії Ю.О.Мєлковим

Затверджено на засіданні кафедри філософії
(протокол № 9 від 21 квітня 2016 р.)

Схвалено Вченою радою Українсько-Азербайджанського Інституту соціальних наук і самоврядування Г.А.Алієва МАУП (протокол № 9 від 29 квітня 2016 р.)

Мєлков Ю. О.

Методичні рекомендації до семінарських занять з дисципліни «Методологія і організація наукових досліджень» (для магістрів). – К. : МАУП, 2016. – 16 с.

Методичні рекомендації містять пояснення змісту, форми проведення та методики підготовки до семінарських занять з дисципліни «Методологія і організація наукових досліджень», план семінарських занять, методичні вказівки, основні питання та питання до обговорення, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2016

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна дисципліна «Методологія і організація наукових досліджень» виступає як один із найбільш важливих загальних предметів вивчення для студентів-магістрів, що спеціалізуються з усіх галузей наукових знань. Даний курс займає особливе місце у навчальному процесі: з одного боку, він завершує цикл вивчення філософських дисциплін у вищому навчальному закладі, а з іншого – закладає підвалини для самостійної дослідницької роботи, допомагаючи студентам поєднати загальне світоглядне та філософське знання зі знанням своєї дисципліни через таку ланку як методологія, методи та методика наукового дослідження.

Потреба приділення особливої уваги саме науковим дослідженням пояснюється значним зростанням її ролі в житті суспільства за сучасної доби, що має свій прояв у впливах наукового знання на всі сфери суспільного життя. Процес оновлення знання про світ відбувається дедалі стрімкішими темпами; водночас, поглиблення пізнання світу призводить до виникнення нових проблем, які призводять до розчарування у перспективах розвитку науки, до критики раціоналізму як такого та протиставлення йому інших, ненаукових форм пізнання. Руйнівні наслідки використання науки в егоїстичних інтересах певних суспільних груп потребують гуманітарної експертизи наукових досліджень, аналізу мети та ідеалів пізнавального процесу. Все це висуває нагальну потребу розуміння законів розвитку наукового пізнання, логічного осмислення його етапів та наслідків.

Вивчення дисципліни «Методологія і організація наукових досліджень» дозволяє студентам реалізувати свої пізнання зі спеціальності у науково-дослідній практиці, осмислити предмет та специфіку науки як способу пізнання людиною об'єктивного світу, зрозуміти необхідні етапи науково-дослідної роботи: від формулювання проблеми та пошуку необхідної інформації – до організації та оформлення результатів проведеного дослідження.

Мета курсу «Методологія і організація наукових досліджень» – відповідно до вимог Закону України «Про вищу освіту» та положень «Програми забезпечення якості освіти у ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом», сприяти розвитку наукового світогляду студентів шляхом поглиблення розуміння засобів та методів логічного мислення стосовно основних етапів проведення та організації наукового дослідження та розвитку науки як динамічного цілого.

Завданням курсу «Методологія і організація наукових досліджень» є надати студентові всі можливості займатися пізнавальною діяльністю у будь-якій конкретній сфері, для чого його потрібно навчити:

- розуміти загальні закономірності наукового дослідження, фундаментальні проблеми пізнання;

- мати цілісне уявлення про поняття та феномен «наука», її філософські та методологічні засади;
- вміти відрізнити достовірне наукове знання від недостовірнього;
- розуміти логічну послідовність процесів наукового дослідження;
- мати уявлення про співвідношення історичного та логічного в динаміці розвитку наукового пізнання, знати основні етапи становлення та зміни типів наукової раціональності;
- знати ідеали, норми, методи наукового пізнання, особливості наукового етосу, специфіку взаємодії науки з філософією, з іншими формами культурної творчості людства;
- вміти організовувати процес наукового дослідження та оформляти його результати згідно з чинними правилами та нормами.

У курсі вивчення дисципліни «Методологія і організація наукових досліджень» значну увагу приділено самостійній роботі студента, від якого вимагається, в першу чергу, знання класичних поглядів на проблеми, окреслені в межах курсу, та вміння досліджувати зокрема й першоджерела – основні праці відомих дослідників філософських і методологічних підвалин наукового знання, таких як Георг Вільгельм Фрідріх Гегель, Карл Поппер, Бертран Рассел, Томас Кун, Пол Фейєрабенд, Умберто Еко, В'ячеслав Стьопін та ін.

В результаті вивчення дисципліни «Методологія і організація наукових досліджень» студент, таким чином, набуває сучасного знання про методологічні та філософські засади, методи та організаційні форми наукового дослідження, основи наукового пізнання; засвоєння та закріплення даного матеріалу сприяє формуванню вмінь і навичок використання тих чи інших наукових методів як у широкому світоглядно-філософському контексті, так і в конкретних дослідженнях з фахових дисциплін, зокрема при написанні магістерської кваліфікаційної роботи.

Значну увагу під час вивчення дисципліни «Методологія і організація наукових досліджень» приділено семінарським заняттям, які є ефективною формою організації навчальних занять, що з ними органічно поєднуються лекції. *Семінар* (від лат. *seminarium* – буквально «розсадник», у переносному сенсі «школа») – це особлива форма навчальних практичних занять, яка полягає у самостійному вивченні студентами за завданнями викладача окремих питань і тем лекційного курсу з наступним оформленням навчального матеріалу у вигляді доповідей, повідомлень, рефератів, дискусій тощо.

Основними дидактичними цілями проведення таких занять, відповідно до вимог Закону України «Про вищу освіту», є:

- поглиблення і закріплення знань студентів з курсу «Методологія і організація наукових досліджень», набутих під час лекцій та у процесі вивчення тем, що виносяться на самостійне опрацювання: за першоджерелами, за критичною літературою тощо;

- колективне творче обговорення найбільш складних питань курсу «Методологія і організація наукових досліджень», самостійне вивчення наукової та методичної літератури, формування у студентів навичок самоосвіти;
- оволодіння студентами методами аналізу фактів, явищ і проблем, що розглядаються, та формування умінь і навичок щодо здійснення самостійної науково-дослідної діяльності.

Семінарські заняття виконують такі основні функції:

- навчальну – поглиблення, конкретизацію, систематизацію знань, засвоєних під час лекційних занять та у процесі самостійної підготовки до семінару;
- розвивальну – розвиток логічного мислення студентів, набуття ними вмінь працювати з різними літературними джерелами, формування вмінь і навичок аналізу фактів, явищ, проблем тощо;
- виховну – виховання студентів як майбутніх учених і дослідників, прищеплення під час вивчення дисципліни «Методологія і організація наукових досліджень» до самостійних наукових досліджень із фаху, формування культури вченого та наукового етосу;
- діагностично-корекційну – контроль за якістю засвоєння студентами навчального матеріалу, виявлення прогалин у його засвоєнні та їх подолання.

Під час вивчення дисципліни «Методологія і організація наукових досліджень» студенти повинні засвоїти основні ідеї (зміст понять, положень, законів, теорій та ін.); знати межі й особливості їх використання; вміти застосовувати набуті знання та навички під час вивчення фахових дисциплін, у майбутній практичній діяльності тощо. Важливим є формування професійної культури і мислення.

У процесі семінарського заняття необхідно забезпечувати органічну єдність теоретичного і дослідницько-експериментального пізнання. Семінарські заняття мають гармонійно поєднуватися з лекційними, практичними і лабораторними заняттями та самостійної роботою студентів.

Характерною особливістю семінару як форми навчальних занять є:

- активна участь самих студентів у з'ясуванні сутності проблем, питань, що були винесені на розгляд;
- вільне висловлювання власної думки під час обговорення семінарських питань і тем;
- потреба в тому, щоби бути підготовленим до розгляду відповідних питань і обізнаним у темах, що розглядаються й обговорюються на занятті.

У процесі вивчення дисципліни «Методологія і організація наукових досліджень» застосовуються наступні *форми проведення семінарських занять*:

- семінари класичного типу, під час яких розгляд винесених на заняття питань відбувається у вигляді окремих доповідей студентів із подальшими запитаннями та обговорення всіма учасниками семінару;
- семінари у формі «доповідь – контрдоповідь», під час якого на окреме винесене на розгляд питання з теми курсу робиться дві доповіді, що представляють протилежні точки зору щодо даної проблеми;
- семінари-бесіди – найпростіша форма семінару, побудована на основі евристичного спілкування, під час якого студенти дають відповіді на запитання, що мають проблемний характер і вимагають творчого, продуктивного мислення, як-от: «Чому...?», «Як Ви вважаєте...?», «Чим можна пояснити...?» тощо;
- «круглі столи» у вигляді колективної дискусії є вищим рівнем евристичної бесіди; найбільш поширена й ефективна форма його проведення передбачає висловлення всіх студентів із приводу кожного питання, що розглядається: дебати й обмін думками між усіма учасниками привчають студентів самостійно мислити, сприяє розвитку аналітичних навичок, розвиває здатність до виваженої аргументації, обстоювання власної точки зору, адекватної оцінки себе та повазі до думки інших.

Методика підготовки до семінарського заняття передбачає поступову реалізацію наступних етапів роботи над темою семінару:

- студент має проаналізувати тему заняття та основні проблеми, які винесені на обговорення;
- студент опрацьовує рекомендовану навчальну, наукову та методичну літературу – при цьому обов'язково потрібно конспектувати та занотовувати прочитане, виписуючи важливе для представлення аудиторії;
- студент стисло і точно формулює свою думку з кожного питання і у тезовій або розгорнутій формі готується викладати й обґрунтовувати власні міркування;
- якщо під час підготовки до семінарського заняття виникають певні питання, їх слід записати та звернутися за консультацією до викладача.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.

Змістовий модуль 1. Поняття науки та методології науки. Формування гносеологічної та методологічної проблематики науки в історії філософії

Тема 1. Сутність науки. Етапи її розвитку

Методичні вказівки

Наука як форма пізнання світу. Сутність науки, її кумулятивний характер. Предмет, завдання і функції науки. Наука серед інших форм культури. Буденне,

релігійне, художнє пізнання. Наука, паранаука, псевдонаука. Специфіка наукового знання порівняно з іншими типами знання. Структура і класифікація наук. Основні принципи наукового пізнання. Поняття методу. Специфіка наукового методу. Співвідношення методології та методики наукового дослідження. Етапи розвитку науки. Специфіка класичної, некласичної та постнекласичної наукової раціональності. Ідеали та типи наукової раціональності. Класифікація наукових дисциплін. Структура на функції засад науки та наукової теорії.

Основні питання

1. Специфіка наукового пізнання.
2. Наука та інші форми пізнання.
3. Етапи розвитку науки (класична, некласична, постнекласична наука).
4. Структура та функції наукової теорії.
5. Класифікація наук.

Питання для обговорення

1. Що відрізняє науку від інших способів пізнання світу?
2. Яким чином відбувається процес створення нових наукових дисциплін?
3. Які функції виконує наука у житті суспільства?
4. Які риси характеризують класичну науку?
5. Які зміни у структурі й засадах науки відбувалися протягом її класичного періоду?
6. Які зміни у ставленні до методів дослідження відбулися у період некласичної науки?
7. Як М. Вебер характеризує мету і завдання некласичної науки порівняно з класичною?
8. Як і чому змінилось ставлення до соціогуманітарних наук у постнекласичну епоху?

Література [1, 2, 5, 7, 11, 29, 41, 44, 52, 67, 96, 98]

Тема 2. Концепція розвитку наукового знання у постпозитивізмі

Методичні вказівки

Концепція філософії науки у неопозитивізмі (Б. Рассел, М. Шлік, Л. Вітгенштейн), принцип верифікації та філософія мови. Філософія та методологія науки: становлення та розвиток у ХХ ст. К. Поппер і принцип фальсифікації. І. Лакатос про науково-дослідницькі програми. Т. Кун: концепція парадигм і наукових революцій. П. Фейєрабенд і «анархістська» концепція методології науки.

Основні питання

1. Криза позитивістської методології у ХХ ст.
2. Концепція наукових революцій Т. Куна.
3. Поняття «фальсифікації» та «історизму» у К. Поппера. Критика марксизму.
4. Поняття «науково-дослідної програми» І. Лакатоса.

Питання для обговорення

1. У яких напрямках відбувалася криза позитивістської методології у ХХ ст.?
2. Охарактеризуйте поняття «парадигма» у Т. Куна.
3. Які риси характеризують ситуацію наукової революції та «нормальної» науки?
4. У чому новаторство попперівського «фальсифікаціонізму»?
5. У чому продуктивність та обмеженість критики К. Поппером «історизму»?
6. Які основні риси характеристики К. Поппером марксизму та його світоглядних коренів?
7. З чого складається, за І. Лакатосом, науково-дослідна програма?

Література [11, 16, 26, 27, 31, 70, 84, 90, 94]

Змістовий модуль 2. Методологічні засади наукового дослідження

Тема 3. Методологічні засади науки

Методичні вказівки

Ідеали та норми дослідження, наукова картина світу, філософські засади науки. Типологія методів наукового пізнання: спеціальні та загальнонаукові. Класифікація та характеристика загальнонаукових методів. Емпіричні методи: спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент. Теоретичні методи пізнання: абстрагування, аналіз і синтез, індукція і дедукція, моделювання та ін. Філософські та загальнологічні методи дослідження (аксіоматичний, гіпотетико-дедуктивний, метод сходження від абстрактного до конкретного). Традиційна метафізична методологія. Сутність діалектики, її зміст та різновиди. Проблеми діалектики у сучасних філософських доктринах. Системний аналіз та синергетика. Методологічна єдність і багатоманітність сучасної науки. Основні проблеми та суперечності постнекласичної методології наукового пізнання.

Основні питання

1. Філософські та методологічні засади науки.
2. Наукова картина світу.
3. Класифікація методів наукового дослідження. Емпіричні, теоретичні, загальнологічні методи наукового дослідження.
4. Поняття наукової парадигми.
5. Категоріальний апарат наукового дослідження.
6. Роль філософії у науковому дослідженні.

Питання для обговорення

1. Які є рівні методологічних засад науки, в чому полягає їх функція?
2. Порівняйте ідеали та норми дослідження з науковою картиною світу.
3. Які риси визначають саме науковий метод дослідження?
4. Чим відрізняється спостереження від експерименту?
5. Чим відрізняються гіпотетико-дедуктивний та аксіоматичний методи дослідження?
6. Наведіть приклади ситуацій, коли відбувається зміна наукової парадигми.
7. Як вплинула синергетика на методологічну культуру науки?
8. Як змінювалися погляди на роль філософії у науковому дослідженні?
9. Як співвідносяться об'єкт та предмет наукового дослідження?

Література [1, 2, 10, 11, 12, 18, 47, 55, 76, 78, 97, 98]

Тема 4. Методика вивчення наукової, навчальної, навчально-методичної літератури

Методичні вказівки

Роль інформації в наукових дослідженнях. Зв'язок дослідницької та інформаційної діяльності. Наукова комунікація та її різновиди. Класифікація наукових досліджень. Види наукових публікацій (монографія, стаття, автореферат). Реферат, анотації, тези, резюме, рецензія як форми подання інформації. Класифікація наукових видань. Використання Інтернету для пошуку наукової інформації. Проблема плагіату та посилання на певний науковий текст. Складання та оформлення бібліографії.

Основні питання

1. Навчально-методична продукція. Підручник. Навчальний посібник. Монографія. Наукова стаття.
2. Доповідь, тези доповіді, науковий звіт.

3. Залежність методів вивчення літератури від її типологічних особливостей.
4. Психологічні труднощі у вивченні наукової літератури.
5. Форми фіксації інформації з опрацьованих джерел.
6. Підготування реферату, рецензії та анотації як підсумку вивчення наукової літератури.

Питання для обговорення

1. Чим відрізняється підручник від навчального посібника?
2. Як пов'язані такі види наукової продукції як монографія та стаття?
3. Підготуйте тези доповіді з фахової проблеми, яка вас цікавить.
4. З яких елементів складається науковий звіт?
5. Чим відрізняється курсова робота від дипломної?
6. У чому специфіка магістерської дисертації?
7. У чому полягає підготовчий етап вивчення наукової праці?
8. Чим відрізняється рецензія наукової роботи від її анотації?

Література [1, 2, 18, 29, 34, 35, 38, 56, 85, 86, 94, 99]

Тема 5. Структура та методика проведення наукового дослідження

Методичні вказівки

Кваліфікаційні наукові дослідження: сутність та специфіка. Аспірантура та докторантура. Основні вимоги до оформлення результатів наукових досліджень. Мова та стиль наукової роботи. Диплом, дисертація та автореферат. Формулювання актуальності, мети, завдань, об'єкту та предмету дослідження. Методика підготовки та написання дисертації. Порядок захисту дисертаційної роботи.

Основні питання

1. Вибір теми та ознайомлення з існуючими дослідженнями.
2. Формування гіпотез та вибір методів дослідження.
3. Процес проведення дослідження та інтерпретація результатів.
4. Оприлюднення результатів дослідження.

Питання для обговорення

1. Чому необхідно чітко дотримуватися визначеної послідовності методів дослідження?
2. Які загальні правила вибору теми дослідження?
3. Чому дослідження не починається з вибору його методів?

4. Яка послідовність оприлюднення результатів дослідження?

Література [1, 2, 18, 29, 34, 35, 37, 38, 56, 85]

Список літератури

Основна

1. Баскаков А. Я., Туленков Н. В. Методология научного исследования: Учебное пособие. – К.: МАУП, 2004. – 216 с.
2. Білуха М. Т. Методологія наукових досліджень: Підручник. – К.: АБУ, 2002. – 480 с.
3. Білокобильський О. Раціональність як межа метафізичного дискурсу // Філософська думка. – 2006. – №5. – С. 143–157.
4. Бойченко М. І. Системний підхід у соціальному пізнанні: ціннісні та функціональні аспекти / М. І. Бойченко. – К. : Видавництво «Промінь», 2011. – 320 с.
5. Возняк В. Розсудок, розум, повсякденність // Філософська думка. – 2006. – № 5. – С. 3–22.
6. Воронкова В. Г. Філософія. Навчальний посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 464 с.
7. Головатий М. Ф. Навчи себе сам. – К.: МАУП, 2002. – 120 с.
8. Гайденко П. П. История новейшей европейской философии в её связи с наукой. – М.: ПЕР СЭ; СПб.: Университетская книга, 2000. – 456 с.
9. Гайденко П. П. Герменевтика // Философский энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1983.
10. Гегель Г. В. Ф. Кто мыслит абстрактно? // Гегель Г. В. Ф. Работы разных лет. – Т. 1. – М. : Мысль, 1972. – С. 387–394.
11. Добронравова І. С., Сидоренко Л. І. Філософія та методологія науки. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2008. – 224 с.
12. Єріна А. М., Захожай В. Б., Єрін Д. Л. Методологія наукових досліджень: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 212 с.
13. Злотина М. Л. Диалектика. – К. : Изд. ПАРАПАН, 2008. – 264 с.
14. Кун Т. Структура научных революций : Пер. с англ. – М. : АСТ, 2009. — 310 с.
15. Крымский С. Б., Кузнецов В. И. Мировоззренческие категории в современном естествознании. – К.: Наукова думка, 1983. – 224 с.
16. Кузнецов Б. Г. Разум и бытие. Этюды о классическом рационализме и неклассической науке. – М.: Наука, 1972. – 288 с.
17. Мелков Ю. А. Человекомерность постнеклассической науки. – К.: Изд. ПАРАПАН, 2014. – 254 с.
18. Основи методології та організації наукових досліджень / А. Є. Конверський (ред.). – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.

- 19.Поппер К. Объективное знание. Эволюционный подход. – М. : Эдиториал УРСС, 2002. – 384 с.
- 20.Причепій Є. М., Черній А. М., Чекаль Л. А. Філософія. – К.: Академвидав, 2007. – 592 с.
- 21.Проблема знания в истории науки и культуры / Под ред. Е. Н. Молодцова. – СПб. : Алетейя, 2001. – 256 с.
- 22.Проблемы методологии системного исследования / Ред. И. В. Блауберг и др. – М.: «Мысль», 1970. – 455 с.
- 23.Розов М. А. Научная абстракция и её виды. – Новосибирск: «Наука», 1965. – 138 с.
- 24.Рузавин Г. И. Методология научного познания. – М.: Юнити, 2005. – 286 с.
- 25.Свердан М. Н., Свердан М. М.. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. – Чернівці: Рута, 2006. – 352 с.
- 26.Современная философия науки: Знание, рациональность, ценности в трудах мыслителей Запада: Учеб. хрестоматия / А. А. Печёнкин (сост.). – М.: Логос, 1996. – 400 с.
- 27.Стёпин В. С. Научное познание и ценности техногенной цивилизации // Вопросы философии. – 1989. – № 10. – С. 3–18.
- 28.Стёпин В. С. О методологических подходах к анализу социального познания // Вестник Московского университета. Серия 7. Философия. – 2014. – № 3. – С. 3–10.
- 29.Сурмин Ю. П., Бидзюра И. П. Учебник для ученого. Методология и логика научного исследования. – К. : Принт Сервіс, 2014. – 848 с.
- 30.Тощенко Ж. Т. О понятийном аппарате социологии // СОЦИС. – 2002. – № 9. – С. 3–16.
- 31.Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки : Пер. с англ. / Пол Фейерабенд. – М. : Мысль, 1986. – 544 с.
- 32.Філософський енциклопедичний словник / Гол. ред. В. І. Шинкарук. – К.: «Абрис», 2002. – 742 с.
- 33.Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова. – М.: Республика, 2001. – 720 с.
- 34.Філіппенко А. С. Основи наукових досліджень. Конспекти лекцій: Посібник. – К. : Академвидав, 2005. – 208 с.
- 35.Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень. – К.: Вид. дім «Слово», 2003. – 240 с.
- 36.Цофнас А. Ю. Гносеологія. – К.: Алерта, 2005. – 232 с.
- 37.Юринець В. Є. Методологія наукових досліджень. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – 178 с.
- 38.Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. Курс лекцій. – К.: Генеза, 2005. – 359 с.

Джерела з мережі Інтернет

39. Вебер М. Наука как призвание и профессия // Макс Вебер. Избранные произведения. – М.: Прогресс, 1990. – С. 707–735. – <http://lib.ru/POLITOLOG/weber.txt>.
40. Гадамер Г.–Г. Истина и метод. – М. : Прогресс, 1988. – 704 с. – http://yanko.lib.ru/books/philosoph/gadamer-istina_i_metod.pdf.
41. Добронравова І. С. Ідеали і типи наукової раціональності // Київський університет як осередок національної духовності, науки, культури : Матеріали науково-теоретичної конференції, присвяченої 165-річчю університету : Гуманітарні науки. Частина І. – К. : ВЦ «Київський університет», 1999. – С. 24–28. – <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dobr-ideal.html>.
42. Кант И. Об одном открытии, после которого всякая новая критика чистого разума становится излишней ввиду наличия прежней (Против Эберхарда) : Пер. с нем. // Кантовский сборник. – Калининград, 1993. – Вып. 17. – С. 129—145. – http://kant-online.ru/wp-content/uploads/2014/03/13_И.-Кант.-Об-одном-открытии-после-которого-всякая-новая-критика-чистого-разума-становится-излишней-ввиду-наличия-прежней.pdf.
43. Лоренц К. Восемь смертных грехов цивилизованного человечества. – М.: Республика, 1998. – <http://npvr.chat.ru/lorenz/8grehov/8grehov.htm>.
44. Мелков Ю. А. Объективность и объектность в научном познании // Евразийский Союз Ученых : Ежемесячный научный журнал. – 2014. – № 4(12). – С. 40–44. – https://issuu.com/euroasiascience/docs/p12_____/40.
45. Никифоров А. Л. Философия науки: история и методология. – М., 1998. – http://www.phantastike.com/link/philosophy/filosofia_nauki.zip.
46. Поппер К. Логика научного исследования // Поппер К. Логика и рост научного знания. – М., Прогресс, 1983. – С. 61–72. – http://lib100.com/book/philosophy/logic_of_scientific_discovery/_Карл%20Поппер,%20Логика%20научного%20исследования.pdf.
47. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса: новый диалог человека с природой. – М. : Прогресс, 1986. – 432 с. – http://yanko.lib.ru/books/betweenall/prigogine-stengers_ru.htm.
48. Рассел Б. Історія західної філософії. – К. : Основи, 1995. – 760 с. – <http://litopys.org.ua/russel/rus.htm>.
49. Рациональность как предмет философского исследования / ИФРАН. – М., 1995. – С. 225. – <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000980/st000.shtml>.
50. Реале Дж, Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. Санкт-Петербург, 1997. – http://yanko.lib.ru/books/philosoph/reale_antiseri-4_tom-roman_now-2003-a.htm.
51. Риккерт Г. Философия жизни. – К., 1998. – <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Rikkert/Rikkert.html>.
52. Стёпин В. С. Теоретическое знание. – М.: Прогресс, 2000. – 744 с. – <https://allendy.ru/Книги/Степин%20В.С.%20Теоретическое%20знание..pdf>.

53. Тоффлер Э. *Метаморфозы власти: Знание, богатство и сила на пороге XXI века.* – М., 2003. – http://www.umk.virmk.ru/study/VMK/LITERA/Toffler_Metamorfozu_vlasti.pdf.
54. Фок В. А. *Квантовая физика и философские проблемы* / В. А. Фок // *Физическая наука и философия* : Под ред. М. Э. Омеляновского. – М. : Наука, 1973. – С. 55–77. – <http://old.nsu.ru/kf/sls/2013/2.3-fok.doc>.
55. Хайдеггер М. *Время картины мира* // *Новая технократическая волна на Западе* / П. С. Гуревич (ред.). – М. : Прогресс, 1986. – С. 93–119. – <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Hajdeger.html>.
56. Эко У. *Как написать дипломную работу: Пер. с ит.* – М.: Кн. дом «Университет», 2003. – 240 с. – <http://yanko.lib.ru/books/cultur/eco-diplom.pdf>.
57. Merton R. *The Normative Structure of Science* / Robert K. Merton // *Merton R. The Sociology of Science. Theoretical and Empirical Investigations.* – Chicago; L. : The University of Chicago Press, 1973. – P. 267–278. – http://www.collier.sts.vt.edu/5424/pdfs/merton_1973.pdf.
58. Mielkov Iu. *The Hierarchy of Values in the Contemporary Science* // *Review of European Studies.* – 2016. – Vol. 8, No. 2. – P. 149–158 (doi:10.5539/res.v8n2p149).
59. Weber M. “Objectivity” in Social Science and Social Policy / Max Weber // Riley G. (Ed.) *Values, Objectivity, and the Social Sciences* / Gresham Riley (ed.). – Reading, Mass., etc. : Addison-Wesley Publishing Company, 1974. – P. 69–83. – <http://anthropos-lab.net/wp/wp-content/uploads/2011/12/Weber-objectivity-in-the-social-sciences.pdf>.

Додаткова

60. Автономова Н. С. *Философские проблемы структурного анализа в гуманитарных науках.* – М. : Наука, 1977. – 272 с.
61. Блауберг В. Г., Юдин Э. Г. *Становление и сущность системного подхода.* – М.: Наука, 1973. – 270 с.
62. Бевзенко Л. Д. *Социальная самоорганизация. Синергетическая парадигма: возможности социальных интерпретаций.* – К.: Институт социологии НАН Украины, 2002. – 437 с.
63. Бергер П., Лукман Т. *Социальное конструирование реальности.* – М., 1995.
64. Блок М. *Апология истории или ремесло историка.* – М.: Наука, 1986. – 256 с.
65. Богатая Л. Н. *На пути к многомерному мышлению* / Л. Н. Богатая. – Одесса : Печатный дом, 2010. – 384 с.
66. Бусова Н. А. *Модернизация, рациональность и право.* – Х.: Прометей-Пресс, 2004. – 351 с.
67. Вернадский В. И. *О науке. Том 1. Научное знание. Научное творчество. Научная мысль.* – Дубна : Изд. центр «Феникс», 1997 – 576 с.
68. Витгенштейн Л. *О достоверности* // *Вопросы философии.* – 1991. – №2. – С. 67–121.
69. Гомілко О. *Суспільство знань як виклик раціональності* // *Філософія освіти.* – 2015. – № 1. – С. 26–38.

70. Горбунова Л. С. Возможна відповідь на виклик after-постмодерну // Вища освіта України. – № 2. – 2003. – С. 46–51.
71. Грюнбаум А. Теория Фрейда и философия науки // Вопросы философии. – 1991. – № 4. – С. 90–107.
72. Гумбольдт В. Язык и философия культуры. – М.: Прогресс, 1985. – 448 с.
73. Декомб В. Современная французская философия. – М.: Весь мир, 2000. – 344 с.
74. Делёз Ж. Эмпиризм и субъективность: Опыт о человеческой природе по Юму. Критическая философия Канта. – М.: ПЕР СЭ, 2001. – 476 с.
75. Дилигенский Г. Г., Лекторский В. А. Проблемы целостного мира // Вопросы философии. – 1990. – №12. – С. 32–44.
76. Добронравова И. С. Синергетика: становление нелинейного мышления. – К.: Либідь, 1990. – 152 с.
77. Дубас О. П. Інформаційний розвиток сучасної України у світовому контексті. – К.: Генеза, 2004. – 208 с.
78. Койре А. Очерки истории философской мысли. О влиянии философских концепций на развитие научных теорий : Пер. с фр. / Александр Койре. – М.: Прогресс, 1985. – 286 с.
79. Кошарний С. О. Біля джерел філософської герменевтики (В. Дільтей і Е. Гуссерль). – К.: Наукова думка, 1992. – 124 с.
80. Крымский С. Б. Научное знание и принципы его трансформации. – К.: Наукова думка, 1974. – 208 с.
81. Крымский С. Б., Парахонский Б. А., Мейзерский В. М. Эпистемология культуры. – К.: Наукова думка, 1993. – 216 с.
82. Кузанский Н. О мире веры // Вопросы философии. – 1992. – №5. – С. 29–54.
83. Кузнецов В. Г. Герменевтика и гуманитарное познание. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 124 с.
84. Лакатос И. Фальсификация и методология научно-исследовательских программ. – М.: Медиум, 1995. – 340 с.
85. Меерович М. И., Шрагина Л. И., Технология творческого мышления: Практическое пособие. – Мн.: Харвест, М.: АСТ, 2000. – 432 с.
86. Мей К. Інформаційне суспільство. Скептичний погляд : Пер. з англ. – К.: «К.І.С.», 2004. – 220 с.
87. Мелков Ю. А. Факт в постнеклассической науке. – К.: ПАРАПАН, 2004. – 224 с.
88. Мелков Ю. О. Становлення людини як суб'єкта пізнання за доби класичної науки // Філософські проблеми гуманітарних наук. – 2014. – № 24. – С. 38–43.
89. Поппер К. Злиденність історизму : Пер. з англ. – К.: «Абрис», 1994. – 192 с.
90. Поппер К. Логика социальных наук // Вопросы философии. – 1992. – № 10. – С. 65–76.
91. Пружинин Б. И. Два этоса современной науки: проблемы взаимодействия / Б. И. Пружинин // Этос науки / Отв. ред. Л. П. Киященко и Е. З. Мирская. – М.: Academia, 2008. – С. 108–121.

92. Ратников В. С. О рациональности нарративного объяснения / В. С. Ратников // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2014. – Вип. 706: Філософія. – С. 13–19.
93. Рациональность на перепутье: В 2 кн. / П. П. Гайденко (ред.). – М.: РОССПЭН, 1999. – Кн. 1. – 366 с.
94. Фейерабенд П. Как защитить общество от науки : Пер. с англ. // Эпистемология и философия науки. – 2005. – № 1. – С. 217–228.
95. Флоренский П. А., свящ. У водоразделов мысли / о. П. А. Флоренский // Сочинения : В 4 тт. – М. : Мысль, 2000. – Т. 3, Ч. 1. – 624 с.
96. Хайдеггер М. Наука и осмысление // Хайдеггер М. Время и бытие : Статьи и выступления. – М. : Республика, 1993. – С. 238–251.
97. Шинкарук В. И. Теория познания, логика и диалектика И. Канта (И. Кант как родоначальник немецкой классической философии) / В. И. Шинкарук. – К. : Наукова думка, 1974. – 336 с.
98. Daston L. Objectivity / Lorraine Daston, Peter Galison. – New York : Zone Books, 2010. – 504 p.
99. Grier D. A. When Computers Were Human / David Alan Grier. – Princeton : Princeton University Press, 2005. – VIII, 411 p.

МАУП